

A CSORNAI ÜTKÖZET

1849. június 13.

Markó Árpád, a történelemtudomány kandidátusa

és

Balázs József százados

A szabadságharcnak Győr vidékén lezajlott hadműveletei során a honvédsereg egyik hadosztálya Kmety György ezredes vezetésével szép győzelmet aratott 1849. június 13-án Csorna község utcáin. Bár ez a diadal a nagy hadászati helyzetet lényegesen nem változtatta meg, — de figyelemre méltó haditett volt. Kmety ezredes hadvezéri rátermettségének, erélyes vezetésének, a parancsára hallgató honvédcsapatok vállalkozókedvének, harckészségének, vitézségének és a falusi nép hősiességi részvételének szép bizonyítéka volt ez az ütközet. A harc lefolyása eddig alig volt ismeretes, a szabadságharc hadtörténetével foglalkozó nagyobb munkák csak röviden írják le, de a helyi jelentőségű munkák¹ sem mondják el helyesen és hitelesen annak lefolyását. Az első világháború után a bécsi Kriegsarchivból az akkori budapesti Hadtörténelmi Levéltár megkapta a 48-as hadműveleti iratok nagy részét. Ezeket sikerült a második világháborúban a levéltárat ért súlyos bombakárok ellenére is megmenteni, így tehát a csornai ütközet lefolyását az eredeti honvéd és osztrák harcjelentések és egyéb iratok alapján volt alkalmunk hitelesen összeállítani. A felszabadulás előtti hadtörténetírás nem törekedett az eredeti források közzétételére, s a csornai ütközetről, ezen belül a lakosság szerepéről és az ütközet jelentőségéről legfeljebb pár sorban emlékezett meg.

1849 tavaszán az egyesült osztrák—orosz haderők megkezdték előnyomulásukat Magyarország belseje felé. Az osztrák haderőt a Magyarországon mindig gyűlöletes emlékéü br. Haynau Gyula vezette és ekkor Pozsonyból irányította a Dunántúl felső vidéke — közelebről Győr — visszafoglalásának előkészületeit. Széles vonalban helyezte el csapatait

¹ Lugosy István: Győr és vidéke 1848/49-ben (Győri Szemle 1931. ápr.—máj. füzet 91. old.); Győr vármegye monográfiája 344. old.

a Vas, Sopron és Moson megyén át húzódó vonalon, s Gyórhöz legközelebb Kapuvár vidékén állottak az előnyomulásra rendelt csapatrészei.

A honvédsereget a magyar kormány a túlerővel szemben védekezésre utasította, Görgey ennek ellenére támadást rendelt el, mert arra törekedett, hogy a szemben levő osztrák csapatokat viaszorítsa, mielőtt azoknak sikerül az észak felől előnyomuló orosz haderővel egyesülni. Görgeynek ez az elgondolása helyes volt, a végrehajtására kiadott intézkedések azonban hibás elképzelésen alapultak. Görgey a rendelkezésre álló egységeket teljesen szétszórta, pedig a honvédsereg csak az erők főirányban történő összpontosításával győzhette volna le az osztrák hadsereget.

Görgey Arthur tábornok, a honvédsereg fővezére a dunai főszeregből Pöltenberg Ernő tábornok VII. hadtestét küldte Győrbe és Kmety György ezredes alatt egy kikülönített hadosztályt Pápa vidékére. A kisebb-nagyobb csatározásoknak, a Hédervár, Ötveny, Kapuvár stb. felé való felderítési kísérleteknek az volt a célja, hogy az ellenség erejéről megbízható adatokat nyerjen és annak előrehaladását hátráltassa.

Egy ilyen felderítő, akadályozó hadmozdulatnak kell minősítenünk Kmety ezredes kitűnően sikerült támadását Csorna ellen. Hogy erre ő határozott parancsot kapott volna Pöltenbergtől, vagy pedig a nagy feladat keretében saját elhatározásából indult Csorna ellen, — a harcjelenségekben nem állapítható meg. Valószínűleg maga indította el ezt a hadműveletet, amikor egy osztrák törzstiszt, Zessner, a Császár-ulánusok ezredese, néhány nappal az ütközet előtt fogságba esett, és attól megtudta, hogy Csornán Wyss osztrák tábornok alatt csak gyengébb helyőrség zárja el a Kapuvár—Győr közti fontos útvonalat.² Az időpontot igen helyesen akkor választotta, amikor Klapka György tábornok, komáromi parancsnok utasította Pöltenberget a Hédervár és Ötveny felé való felderítésre. Klapka — Görgey tábornok fővezérhez Esztergomba küldött — jelentése³ így hangzik:

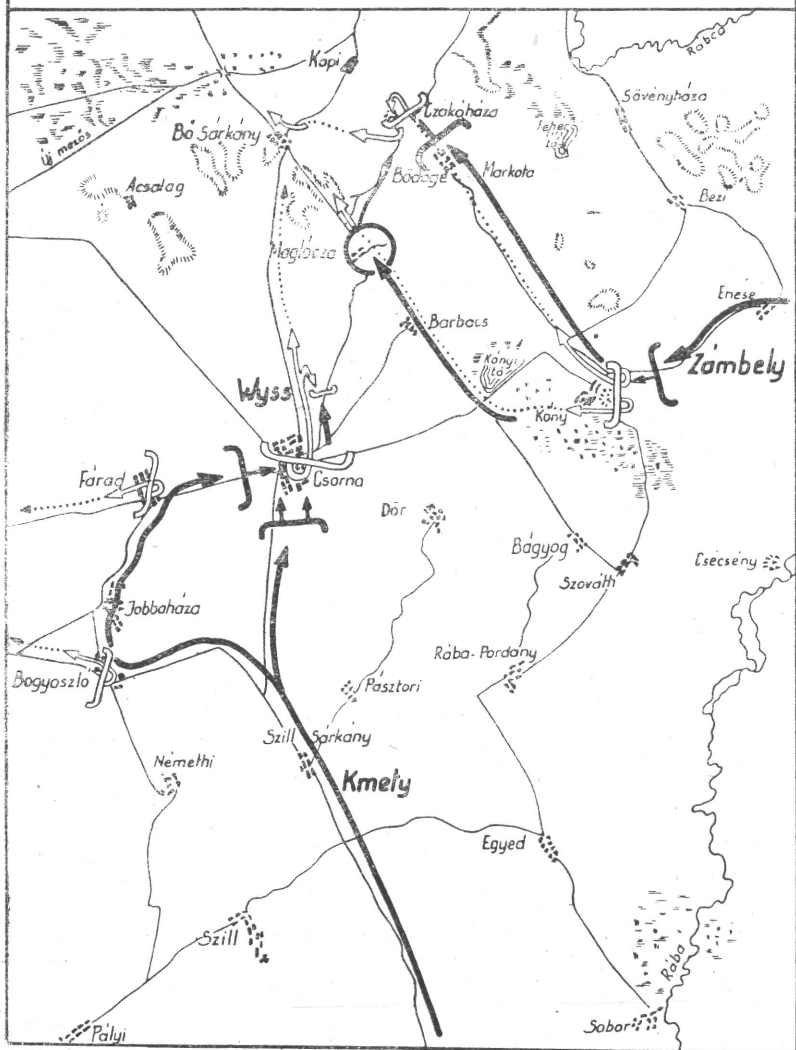
„Győr 1849. jún. 13.

Van szerencsém két győzelemről beszámolni, az egyiket Kmety ezredes aratta Csorna mellett, a másikat Zámbery ezredes Kóny mellett. Mialatt én egy színleges támadást rendeltem el Ötvenyén át és Pöltenberg tábornok az az előtt fekvő erős ellenséges különítményt viaszorította, Kmety ezredes a csornai ellenséget támadta meg, ugyanakkor pedig Zámbery ezredes vele egy magasságban 2 lovas osztaggal és 6 ágyúval Enesén át Kóny felé vonult előre. Az ellenséget mind a két állásból kivetették, kezdetben rendben, később vad futásban menekült Bő Sárkány felé. Csapataink, amelyek most már Czakóházán túl jutottak, — tovább üldözik őket.” Néhány harcászati részlet után, amelyeket

² Schlick altbgy., az I. hadtest parancsnokának jelentése Haynauhoz 1849. jún. 13. Hadtörténelmi Levéltár. Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc iratai (a továbbiakban: H. L. 1848/49-es iratok), 32. fasc. 438. sz.

³ U. o. 32. fasc. 475. sz. Klapka, Kmety, Pöltenberg itt ismertetett jelentései mind német nyelvű iratok A könnyebb érthetőség kedvéért hű magyar fordításban közöljük azokat.

A csornai ütközet 1849. június 13.

Kmety jelentéséből hitelesebben fogunk megismerni, levelét így végzi: „A csornai ragyogó győzelem eredménye a baloldalam biztosítása és minden további támadási mozdulat megkönnyítése. Kmety ezredes újból kiérdekelte a haza háláját, éppúgy, mint Zámbery ezredes fáradhatatlan tevékenységéért.”

A csornai ütközet június 13-án a kora reggeli órákban kezdődött és délben már véget ért, úgyhogy Kmety még aznap a harc színteréről küldhette rövid jelentését Esztergomba a vezérkar központi irodájának azzal, hogy részletes beszámolója rövidesen következik. Tétre hazaérve, június 16-án azután beküldte harcjelentését,⁴ amely annyira világos, könnyen áttekinthető helyzetképet fest, hogy érdemesnek tartjuk azt egész terjedelmében közölni.

„Téth. 1849. június 16.

Égész hadosztállyommal június 12-én délután 1 órakor indultam el Pápa felé. Marczaltónél 2 órát pihentünk, a Rábán Malomsok mellett keltünk át és hajnali 3 óra tájban érkeztünk Szill Sárkányra. Csapatomat két oszlopba tagoltam: Az egyik oszlop — Uichtritz ezredes parancsa alatt, — a lovasság, azaz a Vilmos huszárezred, a 10., 23. és 33. honvéd zászlóalj, 1 lovasüteg és 2 röppentyű, Fáradon keresztül vonult az ellenség háta mögé, hogy visszavonulási vonalát Kapuvár felé elreteszelve. A gyalogságot Pongrácz László alezredes vezette. A második oszlopot én magam vezettem. Hadrendje: a 45. és a besztercebányai 2. zászlóalj, 1 vadászosztály, a Palatinus huszárok egy osztálya és egy gyalogos üteg. Szill Sárkányból egyenesen Csorna felé nyomultunk elő és így módon az ellenség jobb szárnya mögé értünk.

A támadást a Csornán elhelyezett ellenséges hadtest ellen mindkét oszlop reggel 5 órakor kezdte. Wyss tábornok volt az ellenséges haderő parancsnoka, hadrendje a Baden-, Hess- és Schönhal- gyalogezredek 1–1 zászlóaljából, 1 vadászosztályból, a Császár-ulánusok 2 osztályából, 1 ágyús ütegből és 2 röppentyűből állott. Az ellenséges gyalogság és lovasság vitézül harcolt, de a mi gyalogságunk, amely pedig a hosszú menetelésben igen kifáradt, — míg az ellenség a kora reggeli órákban kipihenve lépett harcba, — hevesen támadott és tört előre, és keményen tartotta magát. Az olasz harctérről nemrégén idehozott, győzelemhez szokott Császár-ulánusok heves támadásaival szemben szívósan védekezett, amíg huszárságunknak sikerült az ulánusok ismételt rohamait visszaverni. Az ellenséget, úgy amint azt kívántam, — a községből kivetettük, a Kapuvár felé vezető természetes visszavonulási útjától elvágtuk és a Hanság felé szorítottuk: Sajnos, akkor még nem tudtam, — hogy a Bő Sárkány melletti hidat 2 nappal ezelőtt ismét helyreállították, ezért sikerült neki Moson felé menekülni, e híd nélkül végleg megsemmisült volna a mocsarakban.

Ezt az ütközetet ennek ellenére is fényes győzelemnek mondhatjuk. Wyss tábornok, az ellenséges erők parancsnoka elesett, 1 törzstiszt, sok ulánus tiszt, mintegy 80 ulánus és ennél több gyalogos maradt holtan a harc mezején. 50 fogoly, köztük 3 tiszt, 2 orvos, egy röppentyűállvány,

⁴ U. o. 33. fasc. 120. sz.

sok fegyver, felszerelési tárgy, lovak és 50 szarvasmarha maradt a mieink kezei közt. A falusiak még ma is kísérnek be szétszórva kóborló foglyokat, sokat közülük agyonütöttek.⁵

A bő-sárkányi hidat az ellenség maga mögött felgyújtotta. A Kapuváron volt ellenséges hadtest is visszavonult Vittnyéden át Szentmiklós, Szerdahely és Eszterháza felé, és maga mögött minden átjárót szétrombolt.

Mélységesen fájlalom a vitéz Dzwonkowski — Vilmos huszárezredbeli százados — elestét, aki az ágyúk fedezetére rendelve lendületes támadással rohanta meg az ulánusokat, Münster, ugyanazon ezredbeli százados halálát, aki lováról lezuhanva pusztult el és még néhány derék tisztet megsebesülését. A veszteségi lajstromot csatolom.

Kérem a Főparancsnokságot, tüntesse ki a 3. osztályú érdemrenddel a következőket: Mikovényi őrnagy, két lövést kapott. Bár nem forog életveszélyben, de sokáig lesz szolgálat-képtelen. Desewffy 12-es huszárszázados, a mellébe kapott két lándzsaszúrás után is még 2 lovasrohamban vett részt. Divicsek százados, a 45., Hegedűs hadnagy a 10. zászlóalj tisztjei, a községre intézett rohamnál zászlóval kezükben rohantak előre. Végül Balla-Rigó József, a 12. ezred közhuszárja egymaga verte vissza 8 ulánus támadását. Albert Ignác vezérkari százados az egész vállalkozás alatt kitűnően segítségemre volt. Kérem őt őrnaggyá kinevezni. Őt különben erre már előző parancsnoksága is javaslatba hozta.

Kmety ezds."

Kimutatás⁶

a csornai harcban f. hó 13-án elesettekről és sebesültekről.

10. honv. zlj.: 2 halott, 37 sebesült. (Szunyogh Sándor hdgy. megsebesült.)

23. honv. zlj.: 9 halott, 36 sebesült.

33. honv. zlj.: 6 halott, 22 sebesült. (Platy István szds. megsebesült.)

45. honv. zlj.: 9 halott, 59 sebesült. (Niczky Pál szds., Kiss Sándor fhdgy., Petrics Ferenc hdgy. megsebesült.)

2. honv. zlj.: 2 halott, 21 sebesült. (Mikovényi őrgy. megsebesült.)

Vadász zlj.: 2 halott, 13 sebesült. (Jelinek Móric fhdgy., Neusser Antal hdgy. megsebesült.)

10. huszárezred: 17 halott, 10 sebesült. (Elestek Münster és Dzwonkowski századosok.)

12. huszárezred: 4 halott, 10 sebesült. (Desewffy szds. és Nemes Ferenc fhdgy. megsebesült.)

Összesen: 51 halott, 208 sebesült (őrmestertől lefelé), 2 halott, 10 sebesült (tiszt).

Összes veszteség: 53 halott, 218 sebesült.

⁵ A császáriak veszteségét a szabadságharc történetírói összesen mintegy 260—270 főre becsülik. Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. Genf, 1865. III. k. 173. old. és Rüstow: Az 1848—1849-diki magyar hadjárat története. Pest, 1866. II. k. 110. old.

⁶ H. L. 1848/49-es iratok. 33. fasc. 205. sz.

Pöltenberg tábornoknak június 14-én Görgeyhez küldött jelentéséből⁷ megtudjuk Zábely ezredes sikeres kónyi harcának történetét. Amikor Pöltenberg 13-ára virradó éjjel megkapta Kmety jelentését, hogy elindult a csornai ellenséges helyőrség kiverésére, a Tét-Lesvárnál levő előrs-vonalat megerősítette és készen tartotta a harcra való avatkozásra. Amikor Zábely ezredes ott reggel 6 órakor Csorna felől erős ágyútűz hangját hallotta, a kezeügyében levő 3 huszárosztaggal és 3 ágyúval azonnal elindult Kóny felé és hátra üzent, hogy még egy huszárosztagot és 3 ágyút küldjenek utána. Kónyban 50 ulánusból, 500 gyalogsból és 2 ágyúból álló osztrák csapat táborozott. Zábely ezt a csapatot olyan váratlanul és hevesen rohanta meg, hogy azok rövid harc után hanyatt-homlok menekültek Barbacs felé. A mocsarak közt vezető szűk átjárókon (a harcjelentések Passage-oknak, Defilée-knek mondják), csak nehezen, egyesével vergődtek át, a kissé magasabb helyekről puskatűzzel igyekeztek Zábely üldöző honvédeit feltartóztatni, de nem sok eredménnyel. A hidakat, pallókat mindenütt felszedték maguk mögött, úgy, hogy a beérkező második lesvári csapat, a huszárosztag 3 ágyúval, csak lassan jutott Markotán át Czakóházáig és csak a császáriak utóvédjét tudta szétszórni. A főcsapat a Bő Sárkány mellett sebtiben rendbehozott hídon át elmenekült Mosonszentpéter felé. Zábely Maglóczánál megállt s csak a lovasságot küldte tovább Czakóházáig. Ezt a parancsát, nem tudjuk miért, egyik századosa nem teljesítette szabatosan, s így az ellenség átkelését a bő-sárkányi Rábca hídon nem zavarta senki. A kónyi merész rajtaütésnek a honvédcsapat soraiban nem volt vesztesége, Pöltenberg jelentésében mindössze 1 ember sebesüléséről és 1 ló elvesztéséről beszél. A falusi lakosok elbeszélése szerint az ellenség sok sebesültet szállított vissza kocsikon. Zábely ezredes merész rajtaütészerű támadása ismét beigazolta azt a hadtörténeti tanulságot, hogy a merészen, de fegyelmezetten támadó és vezetett félnek mindig sokkal kevesebb a vesztesége, mint a védekezésre kényszerített, szervezetlenül védekező és fejtellenül visszavonuló küzdőfélnek. Ugyanakkor arra is rá kell mutatnunk, hogy ha Zábely gyorsabb ütemben üldözi a császáriakat és folytatja előnyomulását, a Csornán szétvert féldandárt teljesen be lehetett volna keríteni.

A honvédsereg parancsnokainak jelentéseiből világosan kidomborodik szemünk előtt Kmety ezredes szép győzelmének képe. Az osztrák parancsnokok harcjelentéseiből viszont igen sok érdekes részlet ismerünk meg a csornai utcai harc lefolyásáról. Schlick altábornagy még aznap, 13-án délután jelentette Mosonszentpéterről Haynaunak,⁸ hogy éppen útban volt Bő Sárkány felé, ahova Wyss tábornokot egy megbeszélésre rendelte, mikor annak jelentését megkapta. Wyss tábornok jelentette, hogy a kora reggeli órák óta heves harcban áll a Csornát támadó magyar csapattesttel, és hogy minden oldalról körülfogva kénytelen lesz Bő Sárkány felé hátrálni. Schlick a kora délelőtti órákban már a maga szemével is látta a Markota, Kapi és Réti felé vonuló ellenséges csapatrészeket, így tehát megadta a parancsot az általános visszavonu-

⁷ U. o. 32. fasc. 571. sz.

⁸ U. o. 32. fasc. 438. sz.

lásra a Rábca mögé. „A csornai és bő-sárkányi lakosság” — írja jelentésében — „csatlakozott a lázadókhoz. Csornán a lakosok kaszákkal, puskákkal tevékenyen részt vettek a harcban. Bő Sárkánynál az általunk szétvert hidakat igyekeztek gyorsan helyreállítani, 3 embert tetlen érve, agyonlövettem.” Kifogásolja, hogy a Kapuvár előtt álló csapatok tétlenül nézték Wyss seregének pusztulását és nem avatkoztak a harcba. Jelentését ezzel a nagyon találat megállapítással végzi: „Wyss Csornán nekik (ti. a honvédeknek) kellemetlen volt, mert körülzárhatta őket. Ezt a helyzetet akarták megszüntetni. Ez hát sikerült nekik!”

A kapuvári osztrák csapatok tétlenségét Haynau is kifogásolta. A felelősségre vont gróf Bombelles őrnagynak, a kapuvári féldandár parancsnokának igazoló jelentéséből kitűnik,⁹ hogy a honvéd elővédek által Bogyoszló vidékén szétszórt járőrök jelentéseiből tudta meg, hogy az ellenség Csornát már 3 oldalról körülfogta s már Fáradot is megszállta. Ő ugyan csapatainak egy részével azonnal elindult Csorna felé, de mire a küzdelem színhelyére ért volna, Wyss katonasága már teljesen visszavonulásban volt Bő Sárkány felé. Így tehát tanácsosabbnak látta a Kapuvár melletti csapatokat is visszavonni Vittyéd, Himód felé, annál is inkább, mert pontos hírei szerint a környező községekbe, Szill, Szány, Egyed stb., már szintén bevonultak a honvédek.

Egy másik jelentésből (Varicourt ulánus százados jelentéséből)¹⁰ az tűnik ki, hogy 13-án a császári csapatok gyakorlatot akartak tartani ezen a területen, ezért nem tulajdonítottak kezdetben komoly jelentőséget a reggeli órákban már hallható ágyúzásnak.

A legrészletesebben megtudjuk a csornai utcai harc részleteit Wyss tábornok parancsörtisztjének, Bujanovits chevaux-leger ezredbeli főhadnagynak szemtanú-leírásából.¹¹ Amikor az ellenség közeledéséről Wyss a kora hajnali órákban tudomást szerzett, azonnal felriasztotta az egész helyőrséget. Báró Varicourt százados alatt erős előőrsöt küldtek Kóny-Bágyog vonalába, de megszállták Csorna összes kijárait. Rendelkezésre állott 1 zászlóalj és 3¹/₂ század gyalogság, 2 vadászszázad, 1 osztály és 3 szakasz Császár-ulánus, 4 lovaságyú, és 4 röppentyű.¹² E csapatokat felosztotta a község kónyi és fáradi kijáraitól, az ágyúkat tartalékcsepapokkal együtt a község közepén, a kijáratokhoz közel állította készenlétbe. A kónyi harcsoportot Weiss őrnagy, a fáradit Ahsbahs őrnagy vezette. A csapatok még jóformán el sem helyezkedtek, amikor a honvéd támadóoszlop már a kijáratok felé tört előre oly közel, hogy Popp főhadnagyt már kartáccsal lövethette azokat. De az ágyúk közül párat a hon-

⁹ U. o. 33. fasc. 40. d. sz.

¹⁰ U. o. 33. fasc. 40. e. sz.

¹¹ U. o. 33. fasc. 40. b. sz.

¹² Bujanovits jelentésében kisebb erőket tüntet fel, mint amennyivel Wyss tábornok valójában rendelkezett és amennyit Kmety feltüntet június 16-i jelentésében. Schlick altábornagy 1849. június 15-i jelentése szerint 2 zászlóalj gyalogság, 2 ulánus-osztály, 1 vadász-osztály és 8 ágyúval rendelkező tüzérség állomásozott Csornán. (H. L. 1848/49-es iratok, 33. fasc. 40. sz.) Ha ehhez hozzászámítjuk a Kapuváron elhelyezett másik fél dandár előőrseit, amelyeket Kmety balszárnya futamított meg, elfogadhatjuk a Kmety jelentésében feltüntetett adatokat, azzal a helyesbítéssel, hogy a Schönhals gyalogezred zászlóalja nem tartozott Wyss tábornok csornai féldandárához, hanem a környező falvakban előőrsi szolgálatot látott el.

védek hamarosan elhallgattattak. Wyss azon fáradozott, hogy az összeköttetés a két harccsoport között meg ne szakadjon, ezért Bujanovitsot küldte a fáradi kijáratához. De már ő sem tudott odáig eljutni, mert a nagy tömegekben betóduló honvédek már minden utcába betörték és körülzárták a szívósan védekező vadászokat. Hiába küldött Wyss tartalékokat a hátráló gyalogság megállítására, az utcai közelharc okozta kavardásban minden császári osztag félt az elszakítástól és ösztönyszerűleg tódult az akkor — reggel 6 óra után — még szabad bő-sárkányi fáradi felé. A küzdelem eközben a község főterén, ahová a kónyi és fáradi kijáratok őrsége visszavonulni kényszerült, változatlan heveséssel folyt. A piac már ekkor zsúfolásig megtelt honvédekkel. Wyss parancsára gr. Wickenburg lovaskapitány sietett a védelemre kényszerített császári gyalogság segítségére. Merész rohammal kitisztította ugyan az utcák egy-egy szakaszát, de a házakba menekült honvédek most onnan, az udvarokból vették keresztűzbe az utcán száguldó császári lovasokat, úgy, hogy azok kénytelenek voltak nagy veszteséggel hátrálni. A honvédek fél óráig tartó igen véres kézitusában ekkor már az egész piacteret elfoglalták, tehát az osztrák helyőrség kétfelé szakítása végleg megtörtént. Reggel fél 8 órakor adta ki Wyss e reménytelen helyzetben a visszavonulási parancsot Bő Sárkány felé, de még mindig azon fáradozott, hogy a szétszakított csapatrészeket valahogy egyesítve vezesse ki a kavardásból. Ahsbabs őrnagy ügyes lovasrohama azután lehetővé tette a Bő Sárkány felé vezető út használatát, amint ezt Bujanovits személyesen megfigyelhette. „...innen visszatértem a községen kívül vágatva Wysshoz, akit ekkor a kónyi kijáratnál találtam. Azonnal visszaküldött a fáradi csoporthoz, hogy azok igyekezzenek Wysshoz felzárkózni, és ha ez nem lehetséges, Bő Sárkány felé elvonulni. Nem jutottam oda. Az utcán mindenütt hatalmas tüzelés fogadott, már a község külső, keleti szegélyén is láttam ellenséget, saját csapataink ekkor már mind kivonultak a községből, tehát én is Barbacs felé lovagoltam s útközben találkoztam gróf Castelnau ezredessel és Popp főhadnagy tüzércsoportjával útban Bő Sárkány felé. A tábornokot nem találtuk sehol. Castelnauknak még ő adott parancsot a visszavonulásra, azután visszalovagolt a faluba s többé nem tért vissza. Később hallottam, hogy — valószínűleg rövidlátása miatt —, túl közel ment az ellenséges gyalogsághoz s 3 puska-lövéstől találva esett el. Még aznap este temették el Csornán.”

Bujanovits szemtanú-vallomása végén még elmondja, hogy a hátráló csapatokat Castelnau ezredessel, mint rangban ott legidősebb parancsnokkal a bő-sárkányi úton rendezték. A visszavonulást megkönnyítette báró Jósika ulánus kapitány rohama, aki az utóvédnél visszaszorította az utánuk nyomuló honvédhuszárságot. Kisebb utóvéd- és járőrharccok után a honvédcapatok beszüntették a további üldözést, az osztrák csapat szétvert maradványai Bő Sárkány körül gyülekeztek, ott — mint tudjuk — Schlick altábornagy vette át a vezetést és rendelte őket vissza a Rábca mögé.

*

A csornai temetőben még ma is látható három síremlék. Az egyik alatt Wyss tábornok nyugszik, a másik kettő közös sírokat jelző emlékek. Egyiket Csorna község, a másikat Csorna és a csornai járás iparossága emeltette. A csornai r. kat. plébánia 1849. évi egyik halotti anyakönyvében pedig Barbély György, a város akkori plébánosa a következőket jegyezte fel: A Csornán állomásozó császári lovas dsidás és gyalogos sereget a honvédek déli és nyugati irányból váratlanul megtámadva, hősies és véres küzdelem után kiszorították Bő Sárkány és a Hanság felé. A küzdelem színterén „... 101 bajnok, mindkét részről porba keverve hullott a halál hideg karjai közé”. A teljes veszteséget hitelesen nem lehetett megállapítani. Az elesett tisztek között volt Wyss császári altábornagy, Dzwonkowski és Münster magyar századosok és Belicza főstrázsamester a magyar huszároktól. Ezek közül Wysst és Beliczát még az éjjel külön koporsóban a helybeli plébános ünnepélyesen eltemette. A két magyar százados holttestét, mivel őket igen szerette katonaságuk, magukkal vitték. Azután összeszedték a lakosság segítségével a téren, utcákban és mezőn talált holttesteket és ünnepélyesen közös sírba eltemették fáklyavilágítás mellett. Különös figyelmet érdemel, hogy dacára a sűrű puskázásnak, bombák, gránátok és rakéták hullásának, a helybeli lakosság köréből senki sem púsztuult el. A házak ellenben sokat szenvedtek a bombázás alatt, több ház elpusztult.

A sebesültek száma kétszeresen is túlhaladta a halottak számát.¹³

Kmety csornai harcát méltán sorolhatjuk a szabadságharc egyik legügyesebben megtervezett és végrehajtott haditettei közé. Az, hogy a császári sereg számban jóval gyengébb volt a honvédseregnél, nem von le semmit Kmety és csapatainak érdeméből, hiszen régi hadtörténelmi igazság, hogy a meglepetésszerű támadásnál nem a számbeli túlsúly dönti el a harcot. Kmety olyan ügyesen, előrelátóan, gyorsan bonyolította le vállalkozását és honvédei olyan kitűnő harckészséggel rohanták meg a községet — bár az előző éjjeli menetelés folytán bizonyára kissé fáradtan érkeztek a küzdelem színterére —, hogy rajtaütésükkel egy, az övékénél jóval népesebb ellenfelet is kivertek volna állásából. Hogy a meglepetés tökéletesen sikerült, bizonyítja az is, hogy a császári helyőrség csak akkor ébredt válságos helyzetének tudatára, mikor a honvédgyalogság Csorna kijárait már kartácstávolságra, azaz pár száz méterre megközelítette.

Kmety érdemeit a Fővezérség kellően méltányolta. Sikerült csornai vállalkozásának jutalma volt június 27-én tábornokká történt kinevezése.

¹³ Csornai r. kat. plébánia 1849. évi IV. sz. halotti anyakönyve.